

Hâtıralar Arasında

ALİ NİHAD TARLAN - MEHMED ÇAVUŞOĞLU

Abdullah UÇMAN*

Başlangıçta “Masum öğrenci olayları” şeklinde başlayıp giderek derslerin boykot edilmesi, fakülte binalarının ve dershanelerin işgal edilmesi, karşıt gruplar arasında taşlı-sopalı-bıçaklı ve daha sonra silâhlı çatışmalarla tam bir anarşi ortamına dönüşen 70’li yıllarda girdiğim İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde şahsen ben de Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Hocanın talebesi olma, biraz da olsa Ali Nihad Hocayı yakından tanıma bahtiyarlığına erenlerden biriyim.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nün birinci ve ikinci sınıflarında okuduğumuz 70’li yıllarda Ali Nihad Hoca derslerini Cumartesi günleri 7 numaralı amfide yapar, galiba bir üst sınıfla birlikte iki sınıfın birleştirilmesiyle bir arada yapılan bu derslerde yoklama alınmadığı halde, amfi hıncahınç dolardı. Sabah saat 9.00’da başlayan bu dersler için ders başlamadan önce gelip sıralara oturamayanlar ayakta kalır, ayakta kalan bir kısım öğrenciler ise amfinin merdiven boşluklarında yerlere oturup dersi ancak bu şekilde takip etmek mecburiyetinde kalırlardı.

Ali Nihad Hoca o kendine mahsus yumuşak ve genizden konuşan tatlı üslûbuyla ağır ağır bir saat kadar ders anlattıktan sonra derse ara verir, elinde gümüşten zarif bastonuyla yukarıya dördüncü kattaki odasına çıkar, kahvesiyle beraber sigarasını içer, sonra tekrar aşağıya dershaneye inerek kaldığı yerden derse devam ederdi.

Hoca, bizlere yaptığı bu derslerde neler anlatırdı? Hatırlayabildiğim kadarıyla, hoca dershaneye girer girmez önce sınıfta kendisini ayakta bekleyen öğrencilerini selâmlar, yerlerimize oturmamızı işaret eder, daha sonra tahtaya o güzel ve zarif hattıyla Fuzûlî, Bâkî, Zâtî veya Şeyh Galib’den bir-iki beyit yazar ve bir ders saati boyunca bu beyitleri kılı kırk yararcasına edebî ve tasavvufî açıdan tahlil ve şerh ederdi. Çok iyi Farsça ve Arapça bilen hoca, beytin yakın ve uzak anlamları, çağrışımları, varsa içinde geçen isimler çevresinde bir yığın edebî ve tarihî bilgi, edebî sanatlar, tasavvufî izahlar ve mazmunlar etrafında son derece derin yorumlar, akla hayale gelmeyecek ince hayallerin izahıyla biz talebelerini bambaşka bir dünyanın içine götürürdü.

* Prof. Dr., Mimar Sinan Üniversitesi-Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Evet, hocanın büyük bir dikkat ve ciddiyetle yaptığı bu derslerden biz talebeleri acaba ne kadar ve ne anlayabiliyorduk; tabii orası meçhul... Müfredatta belli ölçüde divan edebiyatına ait konular da bulunmasına rağmen, hocalarımızın pek de önemsemediği, büyük ölçüde sadece aruz kalıplarının öğretilmeye çalışıldığı lisedeki öğrenim yıllarımızda, divan edebiyatı hakkında belli başlı şairlerin isimleri ve çok meşhur birkaç beyit dışında, ne yazık ki belli bir birikime sahip olamadan üniversite sıralarına gelmiştik. Dolayısıyla belli bir alt yapı ve hazırlık gerektiren divan şiiri konusunda hocanın yaptığı derslerden çok fazla istifade edemememiz son derece normaldi. Ama buna rağmen dersleri büyük bir dikkat ve merakla takip eder, tutabildiğimiz kadar da not tutmaya çalışırdık.

Hocanın, derslerinden birinde benim de şahit olduğum bir anekdotu daha önce galiba Prof. Dr. Orhan Okay Hoca da bir makalesinde nakletmişti ama burada ben de aynı hadiseyi tekrarlamak istiyorum. Sonradan öğrendiğimize göre, Ali Nihad Hocanın hemen her dönem tekrarladığı bir oyunu varmış; hoca aynı oyunu bizim derslerin birinde de sahneledi. Yine bir gün, ilk dersimizde galiba Fuzûlî'ye ait bir beyti her zaman yaptığı gibi uzun uzadıya izah ettikten sonra ikinci derste tahtaya divan şairlerinden birine ait olduğunu zannettiğimiz bir beyit yazdı; bir ders saati boyunca beytin yakın ve uzak çağrışımlarıyla mazmunların içine gizlenmiş hayalleri uzun uzadıya anlattı. Tabii biz hocanın anlattıklarını tam olarak anlamasak da sessizce dinliyor ve her zamanki gibi not tutmaya çalışıyorduk. Nihayet dersin sonlarına doğru, o zamanki sınıf arkadaşlarımızdan biri olan, şimdi İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde İslâm Felsefesi Anabilim Dalı'ndan emekli olan Prof. Dr. Mahmut Kaya, soru sormak için hocadan müsaade istedikten sonra:

“Hocam, bahsettiğiniz şair sizin bize anlattığınız bütün bu ince hayalleri, bu kadar girift mazmunları acaba düşünmüş müdür, yoksa bunlar sizin yorumlarınız mıdır?” diye sordu. Hoca da, anlaşılan tam böyle bir soru bekliyordu; tebessüm ederek:

“Evet evlâdım, düşünmüştür!” diye cevap verdi.

Mahmut Kaya: “Peki hocam, nereden biliyorsunuz?” diye sorusuna devam edince; hoca:

“Evet evlâdım, şair bütün bunları düşünmüştür, çünkü bu beyti ben yazdım!” deyince, sınıfta hepimizi gülümseten değişik bir hava esmişti.

Bu şekilde tam iki yıl boyunca hemen hemen hiçbir dersini kaçırmadan, aynı minval üzere hocanın derslerini takip ettik. Boykot ve işgal gibi öğrenci olaylarının giderek tırmandığı üçüncü ve dördüncü yıllarımızda, galiba biraz da, kendisi için derslerde, “İhtiyar adam!” diyen Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'ndeki

başka bir hocanın ileri geri konuşmalarından ve abuk sabuk sözlerinden rencide olan hoca, derslerine ara verdi; kendisinin yerine, daha önce devam karnelerimize hocanın mührünü basan ve o sırada asistanı olan rahmetli Dr. Mehmed Çavuşoğlu girmeye başladı.

O yıllarda, mevcut yönetmelik gereği, fakülteden mezun olabilmemiz için bölümdeki dört kürsüden birinden mutlaka bir mezuniyet tezi hazırlamamız gerekiyordu. Ben birkaç arkadaşımla beraber birinci sınıftan itibaren Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden tez almak istediğim halde, son derece tatsız bir hadise dolaıyısıyla, tezimi biraz da mecburiyetten dolayı Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden aldım ve krs başkanı olan Ali Nihad Tarlan Hocanın nezareti altında "Nedim Divanı'nda Kadın" adıyla, söz konusu tema etrafında *Nedim Divanı*'nı taramak suretiyle bir mezuniyet tezi hazırladım. Bu vesileyle, aldığım tezin hazırlık safhasında gerek usul hakkında bilgi edinmek, gerekse tezin kontrolü için, birkaç arkadaşlarımla beraber, 1972 yılında birkaç defa hocanın İçerenköy'de Kartallı Köşk denilen mevkideki köşküne de gittim.

Bugün artık nesli tükenmiş, elebi mizaçlı İstanbul beyefendilerinin son örneklerinden biri olan Ali Nihad Hoca, fakültede olduğu gibi, evinde de talebelerine karşı son derece müşfik davranır, ikramda kusur etmez, her hususta elinden gelen yardımı yapardı.

Daha dün gibi hatırlıyorum, şimdi galiba bir banka şubesi olan o güzelim köşkün giriş katında sağ taraftaki çalışma odasında, yıllardır elinden geçirdiği divanlardan notlar alarak biriktirdiği divan edebiyatı lgatı ile ilgili fiş yığımlarını bize de göstermiş ve ileride bir gün bunları bir araya getirmek suretiyle mkemmek bir "Divan edebiyatı lgatı" hazırlamak istediğini de söylemişti. Ama ne yazık ki hocanın, bu güzel tasarısını fiile geçirmeye ömrü kifyet etmediği gibi, daima "Oğlum!" dediği rahmetli Mehmed Çavuşoğlu'na da, çok arzu ettiği halde, bu projeyi gerçekleştirmek bir türlü nasip olmadı.

Fakülteden mezun olduktan sonraki tarihlerde de, galiba bir gazete için yazı almak veya bir röportaj yapmak üzere bazı arkadaşlarla birkaç defa daha hocanın köşküne gittiğimi, bu sefer hocanın üst katta bahçeye bakan misafir odasında bir süre oturduğumuzu ve hocanın o tatlı üslûbuyla bizlere başından geçen birtakım hadiseleri anlattığını hatırlıyorum. Nedense, büyüklerimiz veya hocalarımız hayattayken, bir gün, hem de hiç beklenmedik bir anda onların da bu dünyaya veda edeceklerine ihtimal vermiyoruz. Hoca için de böyle oldu; arkadaşlarla beraber bir ara hocanın ziyaretine gidelim falan derken, 1978 yılı yaz aylarının birinde hocanın hastalandığını ve Cerrahpaşa Hastahanesi'ne yatırıldığını duyduk; bu sefer hastahaneye ziyaretine gidelim derken, bir gün hocanın vefat haberi geldi. Galiba Eylül ayının son günü cenazesi talebeleri ve sevenlerinin omuzlarında

Kadıköyü'ndeki Osman Ağa Camii'nden kaldırılarak evinin hemen yakınındaki İçerenköy Kabristanı'na defnedildi. Definden sonra da evinde hatimler indirilip dualar okundu idi.

Hocanın vefatından galiba birkaç yıl sonra, rahmetli Mehmed Çavuşoğlu'nun delâleti ve Ötüken Yayınevi'nin de himmeti ile hocanın dergi sahifelerinde kalmış ilmî makalelerinin birkaç cilt olacak şekilde kitap hâlinde yayımlanması gündeme gelmiş, yine Mehmed Çavuşoğlu'nun teklifiyle bu iş o tarihte bana tevdi edilmişti. Ben de Çavuşoğlu'nun yardımlarıyla, önce hocanın dergilerde kalan makalelerinin künyelerini tespit ettim ve bunların belli bazı başlıklar etrafında birkaç cilt hâlinde yayımlanması için hazırlıklara başladım. Birkaç yıl kadar süren bir hazırlıktan sonra, nihayet 1981 yılında bu makalelerin ilk cildi, *Edebiyat Meseleleri* adı altında Ötüken Yayınevi tarafından kitap hâlinde yayımlandı. Yanlış hatırlamıyorsam, galiba telif ücreti meselesi yüzünden, hocanın oğlu Adnan Siyadet Tarlan'la yayınevi arasında çıkan bir anlaşmazlık dolayısıyla, bu güzel teşebbüs ne yazık ki devam edemedi ve böylece akim kaldı.

Hâtıralarım arasında Ali Nihad Tarlan Hocayla ilgili olarak hatırlayabildiğim bir iki şey daha var: Bunlardan birisi, galiba 70'li yıllarda, Millî Türk Talebe Birliği'nin Çağaloğlu'ndaki binasında hocanın Mehmed Âkif'le ilgili olarak verdiği bir konferanstı. Salon, iğne atılsa yere düşmeyecek tarzda hıncahınc dolu idi ve hoca o ince sesiyle dinleyicilere Mehmed Âkif'in Millî Mücadele yıllarındaki faaliyetlerini anlatıyordu.

İkinci hâtıram ise, fakülteden mezun olduktan sonraki yıllara, galiba 1975 yılına ait. YÖK'ten önceki yıllarda Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bir gelenek vardı; derslerin sona erdiği her yılın Mayıs ayının son Cumartesi veya Pazar günü bütün hocaların da katılmasıyla ya Gökusu'ya ya da Hünkâr Suyu'na bir gezi düzenlenir; böylece hocalarla talebeler hep beraber güzel bir gün geçirirler ve böylece daha da yakınlaşırlardı. Galiba 1975 yılı Mayıs ayında yine böyle bir öğretim yılı sonunda, bu sefer Hünkâr Suyu'na düzenlenen bir geziye fakülteden emekli olmuş olmasına rağmen davet edilen Ali Nihad Tarlan Hoca da katılmış; bölümdeki arkadaşlarımızla akşama kadar güle oynaya hoşça bir gün geçirmiştik. Söz konusu bu güne ait fotoğrafların bir kısmına, 1984 yılında Dergâh Yayınları tarafından basılan *Mehmet Kaplan'a Armağan* adlı kitabın arkasında da yer verilmiştir.

Hocanın vefatından sonraki bir tarihte, bir sohbet sırasında rahmetli Mehmed Çavuşoğlu'ndan dinlediğim ve Ali Nihad Tarlan Hocanın metinlere vukufunu gösteren ilginç bir anekdot daha hatırlıyorum. Bir gün Ali Nihad Hoca, Dârülfünun'dan hocası Şerh-i Mütün müderrisi Kemalzâde Ali Ekrem Bey'i ziyarete gider. Ali Ekrem Bey, galiba biraz eğlenmek, biraz da talebesinin ilmî seviyesini

ölçmek üzere bir oyun tertipler. Oyun şudur: Kendisi de bir şair olan ve hem eski hem yeni tarzda şiirler yazan Ali Ekrem Bey, yeni yazdığı bir şiiri, tezkirelerde bulunmayan, güya adı sanı hiç duyulmamış ve XVI. yüzyılda yaşamış bir şairin bir gazelini bir de mahlâs uydurarak, Ali Nihad Bey'e okur. Daha ilk anda oyunu fark eden Ali Nihad Bey gazeli dinledikten sonra, hocasından bir daha okumasını rica eder. Ali Ekrem Bey gazeli tekrar okur; Ali Nihad Bey dikkatle dinler ve:

“Hocam, şu gazelin yazılı olduğu kâğıdı bana verseniz de bir de ben okusam!” deyince; Ali Ekrem Bey elinde gazelin yazılı olduğu yaprağı Ali Nihad Bey'e verir; Ali Nihad Bey gazeli taktîleriyle birlikte yüksek sesle okur; tam mahlâs beytine gelince, o uydurma mahlâs yerine, Ali Ekrem Bey'in eski tarzda yazdığı şiirlerinde kullandığı “İlham” mahlâsını zikredince, Ali Ekrem Bey hayret eder ve:

“Evlâdım, nasıl fark ettin?” deyince de; Ali Nihad Bey:

“Hocam, bunda fark edilmeyecek ne var; hiçbir XVI. asır şairi böyle mazmunlar kullanmaz; bu gazeldeki mazmunlar tamamen yeni, bugüne mahsus mazmunlar; bunu anlamayacak ne var!” diye cevap verir ve birlikte gülüşürler.

*

Yukarıda merhum hocam Ali Nihad Tarlan'dan bahsederken de üzerinde durduğum gibi, daima “Ağabey!” dile hitap ettiğim rahmetli Mehmed Çavuşoğlu'nu ilk defa 70'li yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin birinci sınıfında öğrenci iken, Eski Türk Edebiyatı hocamız Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın mührünü imza yerine devam karnemize basarken gördüğümü hayal meyal hatırlıyorum. Galiba o yıllarda Ali Nihad Tarlan Hocanın asistanı idi ve düzenli olmamakla beraber, muhtemelen hocanın yerine, ara sıra bazı derslerimize de giriyor ve hafızam beni yanıltmıyorsa bize yaptığı derslerde *Zâtî Divanı*'ndan bazı gazelleri şerh ediyordu.

Mehmed Çavuşoğlu, daha sonra uzunca bir süre ortalıktan kayboldu; sonradan öğrendiğime göre bir bursla İngiltere'ye İskoçya'ya eski Türk edebiyatı hocası Prof. John R. Walsh'un yanına gitmiş, dönüşte de askerliğini yapmış. Biz son sınıfa geldiğimizde Ali Nihad Hoca yaş haddinden emekliye ayrılırken yerine bir nevi hayrî'l-halef olarak Mehmed Çavuşoğlu'nu bırakmıştı. Ben fakülteden mezun olup daha sonra Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün, şimdi yerinde yeller esen Seminer Kitaplığı'nda memur olarak çalışmaya başladığım zaman, Mehmed Çavuşoğlu tekrar Türkoloji koridorunda görünmeye başladı. Sık sık kitaplığa gelip iâre olarak çeşitli yazma eserler alıyor, arada benimle konuşuyor, o, yüzünden hiç eksik olmayan tebessümü ve kendine mahsus üslûbuyla iltifatlarını da esirgemiyordu. Kitaplıktan alıp da uzun müddet iade etmediği kitaplar arasında, tenkitli

basımını hazırlamayı düşündüğü *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi*'nin bir yazma nüshası vardı ki, kendi ifadesine göre bu nüsha adı geçen tezkirenin en muteber ve en hacimli nüshası idi. Onun, diğer bir kısım hocalarımız gibi karşısındaki kim olursa olsun, araya herhangi bir mesafe koymadan son derece samimi bir şekilde konuşması, zaman zaman son derece tabii bir şekilde hiddetlenmesi ve bağırıp çağırması, doğrudan doğruya kendine mahsus bir karakter özelliği idi.

Daha önce, hocası Ali Nihad Tarlan'ın oturduğu o büyük odanın ortadan bölünmek suretiyle yapılan mütevazı odasını âdeta bir dergâh gibi işte bu sırada herkese açmıştı. Odasının duvarında mânevî feyz aldığı söylenirdi üç hocasının çerçevesi fotoğrafları asılı dururdu. Bunlar sırayla Ali Nihad Tarlan, Haydarpaşa Lisesi'nden hocası Mahir İz ve diğerleri kadar pek meşhur olmayan, kendisinin Baha Bey dediği edebiyat muallimi Baha Kâhyaoglu ya da Sakallı Baha Bey idi. Odası gerçekten bir dergâh gibiydi ve bölümdeki diğer asistan arkadaşlarla beraber kısa zamanda onun bu mütevazı odasında tadına doyum olmaz sohbetlerin müdavimi olmuşuk.

Aralarında merhum Mustafa Miyasoğlu, Bekir Oğuzbaşaran, Durali Yılmaz, Ebubekir Eroğlu, Mustafa Özer, Seyitali Kahraman, Cemal Aydın, Hüseyin Bayraktar ve Salih Diriklik gibi kafa dengi bir arkadaş grubuyla birlikte *Yeni Sanat* adıyla bir dergi çıkardığımız o günlerde, biraz bizim de fikren etkisi altında kaldığımız Cemil Meriç, Attilâ İlhan ve Kemal Tahir'in, alışılmışın dışında farklı söylemleri dolayısıyla tartışılmaya başlanan "Yerli ve millî kültür meseleleri" ile "Kaynaklarımız" ve "Divan edebiyatının önemi" gibi konular, bizi onun sohbetlerine daha büyük bir arzu ve hevesle çekiyordu. Ders saatleri dışında, odasının kapısı sabahtan akşama kadar sürekli açık durur, selâm veren içeriye girer, boş bulunduğu bir sandalye veya koltuğa oturur ve bir anda kendisini onun şiirler, hikâyeler, fıkralar, lâtifeler, anekdotlar ve hâtıralarla renklenen sohbetlerinin ortasında buluverirdi.

Onun odasına zaman zaman fakülte mensuplarından olduğu kadar fakülte dışından da, onu tanıyan değişik çevrelerden birçok insan gelip giderdi. Bunlardan hatırlayabildiklerim arasında başta meslektaş ve yakın dostu geçen yıl aramızdan ayrılan merhum Mehmet Ali Tanyeri olmak üzere, şair ve edebiyatçı Haşim Nezihî Okay'ı, Bektaşî-meşrep Mesut Koman'ı, dünya çapında Türk iktisat tarihçisi Mehmet Genç'i, müstesna bir kitap kurdu olan Sâman Helvacıoğlu'nu, neyzen Niyazi Sayın'ı, kütüphanesiyle ünlü araştırmacı Turgut Kut'u, Behçet Necatigil'i, merhum Muammer Kemal Özergin'i, o zamanki Süleymaniye Kütüphanesi müdürü Muammer Ülker'i, gazeteci merhum İrfan Atagün'ü, merhum Necati Sepetçioğlu'nu, Avukat Kemalettin Nomer'i, hattâ bazı yaz aylarında beraberce oturup çalıştıkları Victoria Holbrook'u, Edith Gülçin Ambros'u hep onun

odasında görmüş ve tanımuştım.

“Bu renkli şahsiyetleri onun odasına getiren acaba neydi?” diye zaman zaman kendime sorunca, herhalde onun açık sözlü, eskilerin tabiriyle “gıll ü gışsız”, hiçbir konuda önceden hesabı kitabı olmayan ve doğrudan doğruya insana değer veren müstesna şahsiyetiydi demek istiyorum. O, bizim sadece derslerimize giren hocamız Ali Nihad Tarlan ile bizim ancak son yıllarına yetişebildiğimiz Mahir İz Hocanın, tabii bir de Hukuk Fakültesi’nden ayrılıp Edebiyat Fakültesi’ne gitmeye yönelten, kendi tabiriyle “hayatına yön veren” merhum Fethi Gemuhluoğlu’nun çok yakınında bulunmuş; hâne-i saadetlerine girip çıkmış, sofralarına oturmuş ve gerek onlardan, gerekse onlara yakın çevrelerden bilhassa klasik şiir zevkiyle birlikte edeb-erkân öğrenmişti.

Mehmed Çavuşoğlu, hece vezni, aruz vezni, hattâ serbest tarzda çok rahat ve güzel şiirler yazabilen; klasik tarzda ebcedle doğum ve ölüm tarihleri düşürebilen, ilham dünyası son derece zengin iyi bir şairdi ve edebiyatı da ta ortaokul sıralarından itibaren ciddi biçimde benimsemişti. Akademik çalışmalarından geri kalan zamanında şiiri biraz daha ciddiye alsaydı, bence günümüz şairleri arasında mutlaka belli bir yere gelebilirdi. Biraz da Eşrefoğlu Rûmî’nin aynı redifli bir gazelini hatırlatır tarzda kaleme aldığı şu rubaisi ne kadar derin anlamlar taşıyor:

*İssiz, korsuz ateşle yanmak; adı aşk;
Kendinden aşıp taşra uzanmak; adı aşk;
Yıllarca süren yalancı rü’yâlardan;
Bir gerçeğe ansızın uyanmak; adı aşk.*

50’li yıllarda Milliyetçiler Derneği yayınları arasında basılan *Ulubatlı Hasan Destanı* adlı şiir kitabı dışında, yine o yıllara ait birkaç defter dolusu şiiri bulunuyordu. Baştanbaşa maceralı geçen lise yıllarından sonra, biraz da babasının isteği ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydolmuş, fakat mizacen uyuşamadığı bu okuldan biraz Mahir İz’in, biraz da Fethi Gemuhluoğlu’nun ikaz ve telkinleriyle kısa sürede ayrılıp Edebiyat Fakültesi’nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne geçmişti. Kendisinin anlattığına göre, Hukuk Fakültesi’ndeki ders kitaplarındaki sayfa boşluklarına sabah akşam gidip geldiği hocası Mahir İz’den ve onun kayınpederi şair Muhiddin Râif Bey’den dinlediği Şeyh Galib’e ve Yenişehirli Avni Bey’e ait güzel manzumeleri yazarmış.

Çavuşoğlu, benim hayatım boyunca tanımuş olduğum en zeki ve güçlü bir hâfızaya sahip nadir insanlardan biriydi. Yıllar önce duymuş olduğu güzel bir şiir, bir menkıbe, bir anekdot, bir fıkra, bir beyit veya bir mısra âdetâ o anda hâfızasına kazınır, aradan ne kadar zaman geçerse geçsin bir daha asla silinmezdi.

Edebiyat Fakültesi’nde talebe olduğum 70’li yıllarda divan edebiyatı ders-

lerimize başta Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan olmak üzere, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, çok kısa bir süre Prof. Dr. Fahir İz, Doç. Dr. Ali Alparslan, Dr. Günay Alpay (Kut) ve Asistan Âmil Çelebioğlu giriyordu. Divan şiirinin klasik anlamda bütün inceliklerini ve oyunlarını çok iyi bilen Ali Nihad Tarlan Hoca, yukarıda da bahsettiğim gibi, derslerinde mutlaka kendi hatt-ı destiyle tahtaya yazdığı bir beyit etrafında bir ders saati boyunca öyle derin ve ayrıntılı yorumlar yapıyor, o kadar yükseklerde dolaşıyordu ki, divan şiiri hakkında herhangi bir hazırlığı ve alt yapısı olmayan biz talebeleri hocanın saatlerce süren şerhlerinden pek de bir şey anlayamıyor, daha doğrusu şerhi yapılan şiirlerin tam anlamıyla tadına varamıyorduk.

Ali Nihad Tarlan Hocanın hemen arkasından Günay Hanım'la rahmetli Âmil Bey'in fakülteden ayrılmalarından sonra, öğrenciye divan edebiyatını tadına vara vara öğretme işi tek başına Mehmed Çavuşoğlu'na kalmıştı. Mesleğini seven, hem de her şeyden çok seven Çavuşoğlu, bölümde bir anda divan şiirinin bütün inceliklerine vâkıf, bu şiiri seven ve sevdirmeye gayret eden yegâne hoca mevkiine yükselmişti. Divan şiirini anlayış tarzı ve yorumlaması, çeşitli divan yayınları ve bunları hazırlarken takip ettiği usul, birçoğumuzun adını bile duymadığımız divan şiirinin ikinci, hattâ üçüncü dereceden şairleri üzerine ısrarla eğilmesinin sebeplerini, divan şiirinde uzman olan arkadaşlarımız şüphesiz benden daha iyi takdir ederler.

1979 yılından itibaren, daha sonra 1981 yılında Ötüken Yayınevi'nin *Edebiyat Meseleleri* adıyla yayımladığı Ali Nihad Tarlan'ın dergi sayfalarında kalmış bir kısım ilmî makalelerini hazırladığım sırada, onu daha yakından tanıdım. Bu sırada çok sevdiği kadîm arkadaşı, merhum Mehmet Ali Tanyeri ile birlikte arka arkaya yayımladığı divanlar, üniversite çevrelerinden birçok meslektaşının ilgisini çekiyordu.

Şimdi bu divanlardan Helâkî mi, Amrî mi yoksa Vasfî mi, hangisi olduğunu tam olarak hatırlayamıyorum ama, yeni basılmış divanlardan birini karıştırırken, hocam Mehmet Kaplan, kendi odasında, anlamını çözemediği bir beyit sormuş, Çavuşoğlu da bu beyti kendine göre yorumlayarak hocaya uzun uzadıya açıklamıştı. Bunun üzerine Kaplan Hoca:

“Mehmed, bana anlattığın bu şeyleri niçin oturup bir makale hâline getirmiyorsun! Hocan olarak sana vazife veriyorum; burada bana anlattıklarını bu gece bir makale hâlinde yaz ve yarın sabah bana getir!” demesi üzerine, ertesi sabah ısmarlanan makale hazırlanıp getirilmişti. Hoca bunu zarfa koyup o yıllarda Ankara'da merhum Mehmet Çınarlı'nın çıkardığı *Hisar* dergisine gönderdi ve böylece hemen her ay *Hisar*'da Çavuşoğlu'nun divan edebiyatıyla ilgili yazıları yayımlanmaya başladı. 1980 yılında dergi kapanıncaya kadar devam eden ve *Hi-*

sar okuyucuları tarafından büyük bir zevk ve ilgiyle takip edilen bu yazılar, 1981 yılında, tashih hataları yüzünden bir hayli canını sıkın *Divanlar Arasında* adıyla bir kitap hâlinde de basılmıştı.

Çavuşoğlu Hoca, eskilerin deyimiyle son derece “tez canlı” ve devamlı hareket hâlinde olduğu için, konuşup anlattığı kadar rahatça yazı yazamıyordu. Onun tam tersine, son derece sakin tabiatlı ve çok rahat yazı yazabildiği için, yakın arkadaşı merhum Erol Güngör’e gıpta ederdi. Bir de, sohbet sırasında ballandıra ballandıra anlattığı şeyler için; “Bu bize anlattıklarınızı yazsanız da başkaları da öğrense!” dediğimiz zaman; “Benim bu anlattıklarım eskiden herkesin bildiği sıradan şeylerdir, bunlardan yazı falan olmaz!” der ve işin içinden çıkıverirdi.

Daha sonra, İtalya üzerinden altı ay kadar Fransa’ya gidişi, geri döndüğünde profesörlük kadrosu etrafında fakültede yaşanan bir kısım tatsız olaylar sırasında hep onun yanındaydık ve hep onunla beraberdik. Bizimle uzun uzadıya konuşur, dertleşir ve içini dökme ihtiyacı duyardı. 1982’de 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu yürürlüğe girince, öğrenci kontenjanların mevcudun iki katına çıkarılması dolayısıyla, yanılmıyorsam o sene birinci sınıfa tam 200 öğrenci kaydını yaptırdı. Biraz da bu kalabalıktan ürktüğü ve “Artık buranın tadı tuzu kalmadı” dediği Türkoloji koridorundan ayrılıp, arkadaşı ve meslektaşı Doç. Dr. Mertol Tulum ile birlikte rotasyona tâbi olarak bir yıllığına, rahmetli Prof. Dr. Erol Güngör’ün rektör, Prof. Dr. Harun Tolasa’nın dekan olduğu Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne gitti. Arada, tatillerde İstanbul’a gelişlerinde yine saatlerce süren sohbetlerimiz ve geleceğe dönük tasarılar devam ediyordu. 1982 Temmuzunda, Türkoloji Bölümü’nün temel direklerinden kabul ettiği hocası Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş’ın, hemen arkasından Prof. Dr. Sadettin Buluç’un vefatı; onların arkasından bir süre sonra Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın emekliye ayrılması; onun devre arkadaşı sayılabilecek diğer bir kısım hocaların rotasyona tâbi olarak Anadolu’daki başka üniversitelere gidişi, Türkoloji koridorunun her iki anlamda da boşalmasına yol açmıştı.

1984 yılında, eski Güzel Sanatlar Akademisi, şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde kurulan Fen-Edebiyat Fakültesi’nin ilk dekanı ve kendisinin Haydarpaşa Lisesi’nden matematik hocası olan Prof. Dr. Mehmet Emin Altan’dan, fakültede Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kurma teklifini alınca, çocuklar gibi nasıl sevindiği hâlâ hatırımdadır. Böyle bir teklifin sevinç ve heyecanıyla Edebiyat Fakültesi’ndeki bir kısım arkadaşlara kurulacak bu yeni bölümde beraber olma teklifinde bulundu. Şahsen ben, işin başında o olduktan sonra, seve seve, hattâ koşa koşa gitmeye hazırdım.

Nihayet, bir yandan bürokratik formaliteler tamamlanırken 1984-1985 öğretim yılında, geleceğe dönük büyük ümitlerle, o günkü adıyla Mimar Sinan

Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde beraberce göreve başladık. Fakültenin açıldığı ilk günlerde, ikimizden başka derse giren hoca hemen hemen yok gibiydi. Yeni kurulan fakültelerin kaderi hemen her yerde aynı idi. Şartların olumsuzluğuna, işlerin zaman zaman ters gitmesine rağmen o hiçbir zaman moralini bozmadı; zamanla her şeyin düzeleceğine, işlerin bir gün elbet yoluna gireceğine inanıyordu. Mademki onunla kader birliği yapmıştık, ona sonsuz güvenimiz vardı. Beşiktaş'ta, tütün deposundan bozma viran binadaki, şimdi Bahçeşehir Üniversitesi'nin aldığı, ama yirmi yıl kadar 210 numaralı dershane olarak hizmet veren mütevazı bölüm odamızda beraberce nice güzel günler geçirdik. Kısa bir süre sonra aramıza Turan Alptekin ve Aydın Oy gibi bazı tecrübeli hocalarla Mehmet Kalpaklı, Mehmet Emin Açar ve Rahim Tarım gibi genç arkadaşlar da katıldı. Birlikte yemek yiyor, çaylar-kahveler içiyor, yine eskiden olduğu gibi uzun uzun sohbetlere dalıyor, derslere girip çıkıyor; ilişkilerimizi bir aile havasında sürdürüyorduk. Bir defa olsun bizleri incitecek veya kıracak herhangi bir şey söylediğini hatırlamıyorum.

Haksızlıklara, bile bile kasten yapılan hatalara asla tahammül edemezdi. Karşısındaki kim olursa olsun, bildiğini söylemekten çekinmez, doğru olanı savunur, etrafındakilere de hiçbir şekilde kendini ezdirmemesini tembihlerdi. Biraz da onun bu mücadeleci kişiliği sayesinde Mimar Sinan Üniversitesi'nde hocası ve öğrencisiyle kendine has bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kuruldu. Bölümümüz için geleceğe dönük olarak daha nice güzel tasarıları vardı; ömrü vefa etseydi bunları zaman içinde mutlaka gerçekleştirecekti. Bazı meseleleri halletmek için devamlı surette sağa sola koşuşturup dururken bile, yine Mehmet Ali Tanyeri ile birlikte bazı divanlar üzerinde çalışmaktan, bir kısım seminer ve konferanslara katılmaktan geri durmuyordu. O ne bitip tükenmez bir enerji idi Yârabbi!.. Şimdi zihnen o günlere dönüp düşünüyorum da, sanki bu dünyaya ait bir an önce bitirmesi gereken işlerini, Behçet Necatigil'in deyimiyle "Kaldırımın taşlarını döşemek için" acele ediyordu...

1986 yılının sonbaharında gittiği Amerika dönüşünde ciddi şekilde bilgisayarla ilgilenmeye başlamıştı. Üniversitedeki maaşlarımızın henüz 250-300 bin lira olduğu o günlerde 50 milyon liraya mal olacak bir bilgisayar sistemini üniversite bünyesinde kurmak suretiyle divan şiirinin bütün lügatını bilgisayara yükleyecek, böylece hâfızasındaki bilgiler ölümle birlikte toprağa gömülmeyecekti. Meslektaşları akademisyenler tarafından hazırlanacak divanlar da artık matbaada değil, bilgisayar ortamında yayımlanacaktı. Ne yazık ki bütün bu tasarıları gerçekleştirilmesi, hayata geçirmesi mümkün olmadı. Hemen her konuda adımlarını son derece ağır ve temkinli bir şekilde atar; yeni bir işe başlarken ya da bir yerlerden bir şeyler talep ederken daima şunları söylerdi:

“Allah biliyor, nefsim için bir şey istemiyorum; bütün bu sıkıntılara memleket irfanı için, benden sonra arkamdan gelecek sizler için katlanıyorum!”

Ölümünden birkaç ay önce fakültedeki odasında, kendisinin de çok sevdiği ve hürmet ettiği son sahaflardan Necati Alpas’ın (Sahaflar Çarşısı’nın Necati amcası) âni bir surette vefatı üzerinde konuştuğumuz bir sırada, sanki içine doğmuş gibi:

“Bir gün bakacaksınız, aaa Mehmed de gitmiş diyecekler!” deyivermişti. Ölüm, o cıvıl cıvıl, hayat dolu Çavuşoğlu’nun o kadar uzağında görünüyordu ki, onun bu sözlerine gülüp geçmiştik. Yine son konuşmalarımızdan birinde, yüklerinden öğrendiği edeb-erkân gereği, kendisinin hiçbir şeye tâlip olmadığını, ancak bir teklif vâki olursa böyle bir şeyi de geri çevirmeyeceğini söylemişti.

Vefatından önce, İngiltere’de, yanında çalıştığı hocası olan Prof. John R. Walsh için hazırlanmakta olan bir hâtıra kitabına Gelibolulu Âlî ile ilgili oldukça kapsamlı bir makale hazırlıyordu. Fakülteadaki yoğun işleri arasında fırsat buldukça bu makale ile de uğraşıyor, ama bu makaleye bir türlü arzu ettiği son şekli veremiyordu. Benimle her karşılaşmasında bu makaleyi hatırlıyor ve benden, kitabın editörlüğünü yapan Prof. Dr. İsmail Erünsal’a biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu söylememi rica ediyordu. Bodrum’a tatile giderken yolda ölümüne sebep olan o meş’um kaza sırasında, tamamlamak üzere yanında götürdüğü bu makale de bulunuyordu. Ölümünden bir hafta kadar önce tashihlerini yapıp Ankara’ya Kültür Bakanlığı’na gönderdiği *Hayâlî Bey Divanı’ndan Örnekler* adlı çalışması ile Mimar Sinan Üniversitesi yayınları arasında basılan *İshak Çelebi Divanı*’nı dünya gözüyle görmek nasip olmadı.

Ölümü üzerinden tam yirmi yedi yıl geçmiş olduğu halde, onu her an odamızın kapısını hızla açıp içeriye girivereceği duygusuyla bekliyoruz. Memleket irfanı için tam verimli olabileceği bir zamanda aramızdan ayrıldı. O, kadere, Allah’a, âhirete, hesap gününe “hakka’l-yakîn” derecesinde iman eden hakiki bir mü’mindir. Basit mantığımızla bu kadar erken gelen ölümün sırrını anlayamıyoruz. En büyük hakikat olan ölüm karşısında, ne yazık ki sükût etmekten, göz yaşlarımızı dökmekten ve rahmet dilemekten başka elimizden de başka bir şey gelmiyor.

1962 yılında üniversiteye intisap eden ve yirmi üç yıl sonra, 1985 yılında akademik hayatta varılabilecek en üst basamağa, yani profesörlük mertebesine çıkan Mehmed Çavuşoğlu, kuru bilgi aktarıcısı olmaktan başka herhangi bir vasfı bulunmayan klasik ilim adamlarından farklı biçimde, öğrendiklerini aynı zamanda nefsinde yaşayan, alabildiğine duygusal ve heyecanlı bir gönül adamı idi.

Geçtiğimiz yıllarda onun için bir vefa ve kadirbilirlik örneği olarak Kita-

bevi Yayınları tarafından yeni baskısı yapılan *Necati Bey Divanı'nın Tahlili* ile *Bâkî Divanı'ndan Örnekler ve Divanlar Arasında* adlı kitaplarıyla, kitap haline gelmesini beklediğimiz makaleleri ve diğer eserleri okudukça, Mehmed Çavuşoğlu'nun adı genç nesiller arasında da yaşayacak ve o daima hayırla, rahmetle yâd edilecektir.

Aynı şekilde yine bir vefa borcu olarak Prof. Dr. İsmail Erünsal'ın ön ayak olmasıyla, Prof. Dr. Hatice Aynur ve Doç. Dr. Mehmet Kalpaklı'nın editörlüğünde 2005-2006 yıllarında *Osmanlı Araştırmaları* dergisinin XXV-XXVIII. ciltlerinin "Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan" olarak yayımlanmasını da burada minnet ve şükranla anmak isterim.